

ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Сучасні умови розвитку суспільства характеризуються впливом на нього світових глобальних тенденцій і факторів, які пов'язані з інтеграційними та інформаційно-комунікаційними процесами. Такі процеси не минули й вищу школу України, системи і структури якої сьогодні модернізуються й адаптуються до європейських стандартів.

За роки незалежності України під впливом глобалізаційних процесів, що відбуваються в усіх сферах суспільства, навчально-виховний процес у вітчизняних вищих навчальних закладах зазнав суттєвих змін й зорієнтований на досягнення світових освітніх стандартів. Цьому сприяють державна політика в галузі освіти, втілена в Конституції України, Законі "Про вищу освіту", Національній доктрині розвитку освіти, відповідних указах Президента України, постановах Кабінету Міністрів України, нормативно-правовій базі вищої освіти, розробленій Міністерством освіти і науки України. Зокрема, у Національній доктрині розвитку освіти України зазначено, що головним ресурсом укріплення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародному рівні стає вища освіта [5].

У працях В.П. Андрущенка, І.А. Зязюна, К.В. Корсака, В.Г. Кременя, В.М. Литвина, В.І. Лугового, М.І. Михальченка та інших вказується на необхідність упровадження у вищих навчальних закладах демократичних реформ, завдяки яким стає можливою модернізація навчально-виховного процесу. Один із ключових напрямів таких реформ значною мірою формується під впливом Болонської декларації.

Ситуація початку ХХІ ст. вказує на зростаючу актуальність орієнтації вітчизняної вищої освіти на європейську модель. У зв'язку з цим у 2004 р. в Україні розпочато активне впровадження основних ідей, наведених у Болонській декларації. Теоретичне обґрунтування освітніх модернізаційних процесів в умовах входження України в єдиний освітній простір знайшло відображення у працях В.П. Андрущенка, В.М. Бебика, Я.Я. Болюбаша, С.М. Гончарова, В.С. Журавського, М.З. Згуровського, В.Г. Кременя, В.С. Мошинського, М.Ф. Степка та інших. Як зазначають учені, сліпе копіювання Болонської системи не забезпечить досягнення позитивних результатів через значну розбіжність між соціально-економічною ситуацією, історико-культурними традиціями і менталітетом людей у нашій державі та країнах Європи. Цим зумовлена актуальність проблеми модернізації навчально-виховної діяльності у вищих навчальних закладах України з метою наближення її до загальноєвропейських стандартів з одночасним урахуванням наукового потенціалу та практичного досвіду національної вищої школи.

Так, В.Д. Шинкарук, аналізуючи напрями модернізації структури вищої освіти України, зазначає, що Болонський процес передбачає структурне реформування національних систем вищої освіти країн Європи, зміну освітніх програм і проведення необхідних інституційних перетворень у вищих навчальних закладах Європи, проте він не передбачає уніфікації змісту освіти [7, с. 14].

Позицію вченого поділяє О.Б. Полєвікова, вказуючи, що вплив глобальних політичних, економічних і соціальних трансформацій на систему освіти країн Східної Європи приводить до здійснення проектів покращення змісту і форм освіти,

зміни світогляду фахівця. У зв'язку з інтеграційними освітніми тенденціями та модернізацією системи освіти, підкреслює науковець, проблема адекватного осмислення зазначених процесів набуває особливої актуальності в Україні [6, с. 79].

Мета статті – розглянути проблеми та напрями модернізації вищої освіти в Україні.

Завдання вищої школи як соціального інституту полягає в тому, щоб сприяти професійній самореалізації індивіда, навчаючи його професійно спрямованій взаємодії з навколишнім природним і соціальним середовищем.

Нагальна потреба в ліквідації недоліків вищої школи передбачає концептуальне вдосконалення освіти і професійної підготовки фахівців за такими напрямками:

- формування ставлення до людини як мети соціального прогресу, а не засобу;
- орієнтація на активізацію людського капіталу у вищій освіті та професійній підготовці, що базується на концепції гармонійного розвитку людини;
- реформування системи вищої освіти і професійної підготовки є стратегічними для забезпечення якості фахівців;
- продукування в процесі підготовки глибокої професійної компетентності та соціальної відповідальності при вирішенні завдань науково-технічного прогресу, соціального й культурного розвитку [4].

Вирішення проблеми інвестування в розвиток вищої освіти “людського капіталу” дасть змогу досягти не лише короткотермінового економічного успіху, а й закласти засади для формування сталих довготермінових тенденцій розвитку національної економіки з її подальшою інтеграцією в європейський простір вищої освіти.

Кінцевою метою цього процесу є забезпечення якості вищої освіти, відповідної суспільним, особистісним та виробничим потребам, що продукуватиме конкурентоспроможного фахівця, здатного легко адаптуватися в економічному просторі європейських країн.

Останній аналіз цих питань здійснено у Франції (м. Страсбург) 20–21 листопада 2007 р. Радою Європи на настановчій конференції “Нові виклики європейській вищій освіті – подолання труднощів у глобалізованому суспільстві”. На конференції розпочалася реалізація 3-го проекту Ради Європи з подальшого реформування вищої освіти в країнах – учасниках Болонського процесу. Основна проблема, яка висвітлювалася учасниками конференції, – це університет між гуманізмом і ринком: переосмислення цінностей та його ролі у XXI ст. Ці питання є стратегічними для забезпечення якості вищої освіти України, її інтеграції в європейський освітній простір та важливим чинником модернізації структури вищої освіти на період до та після 2010 р. Саме цей термін визначений 46 країнами, що беруть участь у Болонському процесі як період створення європейського простору вищої освіти і науки.

Запропонований Радою Європи проект з подальшого реформування європейської вищої освіти має реалізовуватися кількома етапами.

На першому етапі вирішуватиметься питання щодо формування готовності суспільства і кожної людини до викликів сучасного світу.

Надалі має визначитися тип адекватної проблемам світового розвитку структури вищої освіти. Сучасна освіта має забезпечувати виконання ряду завдань, зокрема, економічний успіх, політичну стабільність, сталий розвиток суспільства тощо. Ці завдання реалізуються через таку організацію підготовки фа-

хівців, яка повністю відповідає запитам ринку праці та здатна прогнозувати його розвиток, підготовку до життя активних громадян демократичного суспільства, їхній особистісний розвиток, виокремлення таких наукових та освітніх пріоритетів, які забезпечать якісну підготовку фахівців.

Стратегія розвитку вищої освіти України в умовах Болонського процесу передбачає створення інфраструктури, яка дасть змогу ВНЗ максимально реалізувати свій індивідуальний потенціал у плані задоволення високих вимог європейської системи знань та адаптувати систему вищої освіти України до принципів, норм, стандартів і основних положень європейського простору вищої освіти, прийнятних і ефективних для нашої держави та суспільства.

Гармонізація вищої освіти України відповідно до вимог ЄПВО, її розвиток здійснюватимуться за певними принципами. Насамперед, це пріоритетне запровадження інноваційних досягнень освіти і науки, адже відомо, що саме інноваційний шлях розвитку суспільства можна забезпечити, сформувавши покоління людей, які мислять та працюють по-новому. Як наслідок, основна увага приділятиметься загальному розвитку особистості, її культурологічній і комунікативній підготовленості, здатності самостійно здобувати і розвивати знання, формувати інформаційні та соціальні навички.

Важливо також забезпечити соціальний контекст вищої освіти, що дасть можливість випускникам ВНЗ формувати успішну професійну кар'єру на принципах соціальної справедливості, відповідальності, загальнолюдських цінностей.

Ніколи ще проблема якості вищої освіти в Україні не мала такого важливого ідеологічного, соціального, економічного значення, як сьогодні. Те, що проблеми якості освіти вийшли на перший план, визначається рядом об'єктивних чинників:

- від якості людських ресурсів залежить рівень розвитку країни та її глобальної економічної конкурентоспроможності;
- якість освіти набуває все більшого значення в забезпеченні конкурентоспроможності випускників вищої школи на ринку праці.

У системі вищої освіти України успішно здійснено ряд важливих практичних кроків з реалізації вимог Болонського процесу та її подальшої модернізації:

- уряд затвердив новий Перелік напрямів освіти, за якими здійснюється підготовка фахівців у ВНЗ за освітньо-кваліфікаційним рівнем “бакалавр”, котрий адаптовано до потреб галузей економіки та європейських вимог;
- прийнято ряд урядових рішень, зокрема, з питань заснування нових академічних стипендій та надання одноразової адресної грошової допомоги випускникам педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів;
- проведено важливі заходи щодо скорочення та впорядкування мережі ВНЗ, насамперед, Кабінету Міністрів України подано проект постанови щодо передачі відомчих ВНЗ у підпорядкування МОН;
- створено модель національної системи кваліфікацій, яка в перспективі гармонізуватиме із системою кваліфікацій ЄПВО;
- запроваджено двоциклову систему підготовки фахівців (бакалавр, магістр), що дає можливість перейти найближчим часом до трициклової системи вищої освіти, яка діє у ЄПВО;

– з 2006/07 н. р. у всіх ВНЗ України III–IV рівнів акредитації навчальний процес здійснюється відповідно до рекомендацій Європейської кредитно-трансферної системи;

– розроблено рекомендації та здійснюються організаційні заходи щодо запровадження Додатку до диплома європейського зразка (Diploma Supplement);

– розроблено механізми залучення студентської молоді до управління навчальним закладом, контролю якості навчального процесу та реалізації суспільного життя студентів в усіх його проявах.

У цьому контексті варто зазначити, що Державна програма розвитку освіти на 2006–2010 рр. спрямована на розширення охоплення населення освітою та інтеграцію України в європейський освітній простір.

Метою програми розвитку освіти є підвищення якості освіти і виховання, інноваційний розвиток, адаптація до соціально орієнтованої ринкової економіки, інтеграція в європейський та світовий освітній простір, забезпечення рівного доступу до здобуття якісної вищої освіти, удосконалення механізму управління та фінансування, соціальний захист усіх учасників навчально-виховного процесу, прискорення розвитку вищої освіти як визначального чинника інноваційного розвитку суспільства в цілому. Програма розвитку освіти має реалізовуватися за такими напрямками:

– досягнення європейського рівня якості і забезпечення доступності освіти;

– визначення духовних орієнтирів в освіті;

– розвиток демократизму;

– підвищення соціального статусу педагога;

– ефективне використання фінансових і матеріально-технічних ресурсів, які залучаються для забезпечення розвитку освітньої галузі [3].

У вищевказаній програмі підкреслюється, що європейський рівень якості й доступності освіти є національним пріоритетом і передумовою національної безпеки країни, дотримання міжнародних норм і вимог національного законодавства щодо реалізації конституційних прав громадян України на здобуття якісної освіти. Разом з тим підвищення ефективності використання фінансових і матеріально-технічних ресурсів, які залучаються для забезпечення діяльності галузі, можна досягти шляхом запровадження об'єктивного контролю за показниками економічності, ефективності та результативності; розроблення і затвердження державних стандартів освіти з урахуванням вартості навчання у розрахунку на календарний рік за умови дотримання вимог державного стандарту.

Виконання програми розвитку освіти має забезпечити перехід до нової якості освіти і виховання, що впливає з їх пріоритетності для розвитку України. Це, перш за все, стосується:

– підвищення індексу рівня освіти (далі – ІРО) та індексу людського розвитку (далі – ІЛР) на регіональному та загальнодержавному рівні відповідно до рейтингу України за цими індикаторами;

– залучення громадян до національної культури, піднесення моралі та духовності, формування у дітей та молоді національних світоглядних позицій, патріотизму;

– створення рівних умов і можливостей для здобуття громадянами повноцінної освіти протягом життя, для особистісного розвитку й творчої самореалізації;

- підвищення професіоналізму та соціального статусу викладачів і науково-педагогічних працівників, забезпечення їх державної підтримки;
- підвищення якості навчання і виховання, що позитивно вплине на рівень кваліфікації, компетентності та відповідальності фахівців усіх напрямів підготовки і перепідготовки кадрів, упровадження новітніх педагогічних та інформаційних технологій, поглиблення інтеграції освіти і науки;
- підвищення якості та конкурентоспроможності робочої сили;
- створення ефективного механізму залучення та використання ресурсів держави на потреби освіти.

Не йдучи у розріз із державною програмою розвитку освіти на 2006–2010 рр., наукові дослідження М.Ф. Степка, Я.Я. Болнобаша, В.Д. Шинкарука, В.В. Грубінка, І.І. Бабина вказують, що саме освіта є найважливішою детермінантою порівняно з іншими чинниками. Долання перешкод для інноваційного розвитку в українському суспільстві можна забезпечити за рахунок прориву в освіті.

Так, модернізація структури вищої освіти передбачає проведення ряду реформ. При цьому проводити їх необхідно виважено, щоб зберегти національні надбання та запобігти руйнації національної системи вищої освіти. Реформування вищої освіти, по-перше, передбачає оптимізацію мережі вищих навчальних закладів. Сьогодні в Україні підготовку фахівців з вищою освітою здійснюють 920 ВНЗ усіх рівнів акредитації та форм власності. Вони підпорядковані 28 міністерствам і відомствам, 10 з яких мають у підпорядкуванні лише один заклад. Такої практики не має жодна європейська країна. Аналіз зарубіжного досвіду показує, що у країнах з ідентичними демографічними показниками середня кількість студентів в одному університеті становить, наприклад, в Іспанії – 22 тисячі студентів, в Італії – 23 тисячі, у Греції – 14 тисяч, у Словенії – 8 тисяч, а в Україні – лише 6,5 тисячі [7, с. 14].

Відомча підпорядкованість навчальних закладів часто заважає їх розвитку, запровадженню єдиних підходів до організації освітньої діяльності, що передбачає створення нової парадигми взаємодії навчальних закладів як з міністерствами і роботодавцями, так і з системою вищої освіти держави в цілому. Поділяємо точку зору В.Д. Шинкарука, що це питання має бути вирішено на державному рівні шляхом прийняття відповідного урядового рішення.

Крім того, формування оптимальної мережі передбачає визначення типів доуніверситетських і університетських навчальних закладів, зокрема, доуніверситетські – професійні коледжі (сучасні ПТУ) і коледжі та університетські заклади – університети, академії. У професійних коледжах передбачається підготовка кваліфікованих робітників та фахівців тільки за освітньо-кваліфікаційним рівнем “молодший спеціаліст”. У коледжах здійснюватиметься підготовка фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем “молодший спеціаліст” та “бакалавр”. В університетах і академіях здійснюватиметься підготовка фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем “бакалавр”, “магістр” та доктора філософії, а також підготовка та перепідготовка наукових, науково-педагогічних працівників шляхом їх навчання в аспірантурі та докторантурі.

Сьогодні МОН, вищі навчальні заклади і роботодавці обговорюють питання про місце бакалавра в системі підготовки фахівців з вищою освітою. По-перше, бакалавр має бути затребуваним на ринку праці, як у багатьох європейських країнах. Необхідно сформулювати громадську думку про достатній рівень компетент-

ності бакалавра, який може якісно виконувати свої функціональні обов'язки відповідно до сучасних вимог виробництва або соціальної сфери послуг.

По-друге, модернізація структури вищої освіти передбачає запровадження національної системи кваліфікацій, що узгоджуватиметься із напрямками освіти та підготовки європейського простору вищої освіти.

По-третє, здійснення трициклової системи освіти.

Щодо ступенів бакалавра та магістра, то, як було зазначено, напрацьований досвід з організації, формування змісту підготовки та професійного використання цих фахівців, хоча проблемою залишається невідповідність кваліфікацій, що присвоюються випускникам, запитам ринку праці.

Серйозною є також проблема підготовки на третьому циклі – доктор філософії (PhD). Причиною цього є традиційне існування в Україні двох наукових ступенів (кандидат наук, доктор наук), а також те, що ці ступені в Україні можна отримати не тільки в університетах, але і в науково-дослідних установах різного підпорядкування, причому здобуття такого ступеня не завжди супроводжується навчанням в університеті. Це можна зробити, працюючи за науковою тематикою самостійно або під керівництвом провідного вченого.

Як правило, у багатьох європейських країнах загальний термін університетського навчання, який дає змогу отримати докторський академічний ступінь, становить не менше ніж вісім років (3–4 роки – бакалаврат, 1–2 роки – магістратура, 3–4 роки – докторантура). Кінцевий варіант адаптації підготовки фахівців на третьому циклі ще не визначений. Щодо цієї проблеми в Україні точаться дискусії. Як зазначають науковці М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубінко, І.І. Бабин, доцільно проаналізувати досвід країн, які здійснювали такі реформи, та визначити практичні шляхи вирішення окресленої проблеми [4].

Модернізація національної системи кваліфікацій зумовлена необхідністю забезпечення взаємозв'язку між ринком освітніх послуг та ринком праці, приведення обсягів та якості професійної освіти і навчання у відповідність із потребами роботодавців, підвищення ролі соціальних партнерів, суб'єктів господарювання в реалізації стратегії навчання впродовж життя.

Формування національної системи кваліфікацій в контексті ЄПВО забезпечить, по-перше, прозорість, відкритість та визнання термінів і періодів підготовки фахівців з вищою освітою в Україні, а по-друге, національна система кваліфікацій буде сертифікована відповідними європейськими структурними органами, що дасть змогу запровадити у вищу освіту України новий додаток до диплома європейського зразка.

Ефективне її функціонування забезпечить передумови для переходу від одного до іншого кваліфікаційного рівня чи набуття суміжних кваліфікацій, що, у свою чергу, мотивуватиме громадян України до професійного вдосконалення та продуктивної зайнятості.

Україна запроваджує національні критерії для кваліфікацій у вищій освіті. У системі цих критеріїв розроблені дескриптори кваліфікацій, що відповідають принципу “зрозумілості і порівнянності”. Ці критерії будуть узгоджуватися із європейськими підходами, що визначають кваліфікації короткого циклу – молодший спеціаліст (60–120 кредитів); кваліфікації першого циклу – бакалавр (180–240 кредитів); кваліфікації другого циклу – магістр (60–120 кредитів), а також

кваліфікації третього циклу (доктора філософії – PhD), де навчання триватиме не менше трьох років [8].

Відповідно до європейських підходів, кваліфікації короткого циклу (молодший спеціаліст) присвоюються студентам, які завершили відповідний цикл підготовки у професійних коледжах. Кваліфікації першого циклу (бакалавр) присвоюються студентам, які продемонстрували знання та компетенції за напрямом підготовки на рівні сучасних досягнень на основі використання у навчанні посібників поглибленого змісту; можуть застосовувати отримані знання та компетенції на професійному рівні виробничої діяльності та розвинули компетенції, достатні для доведення, обґрунтування й вирішення питань за напрямом підготовки; здатні знаходити та інтерпретувати відповідні дані (за напрямом підготовки) для формування суджень з відповідних суспільних, наукових або етичних проблем; вміють доносити інформацію, ідеї, проблеми та рішення як до фахівців, так і нефахівців; розвинули навички вчитися, необхідні для подальшого навчання з більшою мірою самостійності.

Продовження навчання в магістратурі передбачатиметься тільки для успішного бакалавра. Іншим бакалаврам, які набули прогресивного практичного досвіду на виробництві або в соціальній сфері, буде забезпечена можливість через кілька років опанувати магістерські програми. Аналогічний механізм можна застосовувати щодо магістрів при їх зарахуванні на докторські програми.

Кваліфікації другого циклу (магістр) присвоюються студентам, які продемонстрували знання та розуміння явищ і процесів, здобуті при підготовці на першому циклі, розширюють та/або поглиблюють їх, створюють основу або можливість для розвитку і/або застосування власних ідей, включно для дослідної роботи; можуть застосовувати отримані знання та компетенції, вміють вирішувати проблеми у новій або незнайомій ситуації у ширшому (або багатогалузевому) контексті, пов'язаному з напрямом підготовки; здатні інтегрувати знання та вирішувати складні питання, формулювати судження за недостатньої або обмеженої інформації, вміють зрозуміло і недвозначно доносити свої висновки та знання, розумно їх обґрунтовуючи, до фахової та нефахової аудиторії; володіють навичками, що дають їм змогу навчатися самостійно.

Навчання в магістратурі потребує творчих (креативних) підходів, там мають навчатися кращі студенти. Тому необхідні механізми (перехідні програми, а можливо, програми домагістерської підготовки тощо) зарахування бакалаврів на магістерські програми.

Слід зазначити, що апробацію таких схем та методик підготовки фахівців реалізував Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Харківський національний університет радіоелектроніки, Національний аграрний університет, Хмельницький національний університет та інші.

Також потребують розроблення багатоваріантні програми за критеріями академічності та професійності. За окремими напрямами освіти може здійснюватися підготовка фахівців за програмою інтегрованих магістрів. Інтегрований магістр – ступінь другого циклу вищої освіти, присвоєнню якого передують наскрізне навчання студента на двох початкових циклах вищої освіти (ступінь бакалавра присвоюється, але диплом бакалавра студенту не видається). Інтегрований магістр застосовується при отриманні окремих складних спеціальностей, наприклад, меди-

цина, ветеринарія, мистецтво, екологія, національна безпека. Оскільки ми маємо серйозні пріоритети в Європі та світі у сфері підготовки педагогічних працівників, доцільно зберегти інтегрованого магістра і в цьому напрямі підготовки фахівців.

Кваліфікації третього циклу (доктор філософії (PhD)) присвоюються слухачам (дослідникам), які продемонстрували комплексне розуміння напряму підготовки та майстерне володіння навичками й методикою дослідної роботи; здійснили суттєвий обсяг дослідної роботи та завдяки своєму оригінальному дослідженню зробили внесок, який поглиблює знання, окремі частини якого можуть бути рекомендованими до публікації у країні та за кордоном; здатні до критичного аналізу, оцінювання та синтезу нових складних ідей; можуть спілкуватися на рівних з іншими науковцями, широкою науковою спільнотою та загалом у галузі своєї спеціалізації; здатні сприяти втіленню в академічному і професійному контекстах технологічних, суспільних чи культурних досягнень в інформаційному суспільстві.

Стандартна тривалість стаціонарного докторського навчання становить не менше трьох років. Передбачається запровадження кредитів ECTS для вимірювання навчального навантаження студентів під час засвоєння докторських програм.

Докторські програми є доступними для осіб, що вже мають ступінь магістра або його еквівалент; вони забезпечують набуття детальних, ґрунтовних знань з певної галузі, готують до незалежної, самостійної науково-дослідної творчої діяльності і в кінцевому підсумку надають можливість отримати академічний ступінь доктора філософії.

Порушуючи окреслене питання, О. Джура підкреслює, що в Україні необхідно ґрунтовно обговорити з науково-педагогічною громадськістю коло проблем щодо запровадження третього Болонського циклу, розробити механізми його запровадження та створити структуровані докторські програми, які мають включати лекційні курси та незалежні наукові дослідження, процедури контролю та оцінювання навчання на докторських програмах. У кінцевому підсумку, як наголошує дослідник, необхідно розробити національну систему кваліфікацій для всіх трьох циклів, що буде узгоджуватися із європейською системою кваліфікацій, а також європейською системою кваліфікацій навчання впродовж життя [2, с. 54].

Висновки. Отже, на підставі аналізу теорії та практики нами окреслено проблеми й визначено напрями модернізації вищої освіти в Україні. Доцільно підкреслити, що для України проблема входження у світовий та європейський освітній простір є надзвичайно важливою, оскільки це є значним кроком ефективного входження у світове співтовариство. Прийняття правил єдиного соціально-економічного простору починається з усвідомлення вимог сучасної глобалізації та формування відповідної політики внутрішньої перебудови. Водночас не менш важливо усвідомлювати можливі ризики та загрози, пов'язані з глобалізацією освітніх процесів. Проблема полягає не тільки в загрозі втрати національної неповторності системи освіти. Сліпе копіювання західних зразків може привести до втрати власного позитивного досвіду, який отриманий нашою багаторічною історією, на нашому менталітеті.

Література

1. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посіб. / за ред. В.Г. Кременя ; [авт. колектив: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубінко, І.І. Бабин]. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
2. Джура О. Болонський процес як прояв модернізації освіти / О. Джура // Вища освіта України. – 2008. – № 4. – С. 58–63.

3. Концепція Державної програми розвитку освіти на 2006–2010 рр.: схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12.07.2006 р. № 396-р. – С. 4–6.
4. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес / [уклад. М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, К.М. Левківський, Ю.В. Сухарніков] ; відп. ред. М.Ф. Степко. – К. : Освіта України, 2004. – 60 с.
5. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта України. – 2002. – № 33. – 23 квітня.
6. Полевикова О.Б. Професійна педагогічна освіта в умовах глобалізації : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. [“Формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи в умовах ВНЗ”], (Умань, 8–9 жовтня 2009 р.). – Умань : ПП Жовтий, 2009. – С. 79–80.
7. Шинкарук В. Системний підхід до дослідження інтеграційних процесів у вищій освіті України / В. Шинкарук, Х. Чаковський, К. Метешкін // Вища школа. – 2008. – № 9. – С. 12–19.
8. National Qualifications Framework: Development and Certification // Report from Bologna Working Group on Qualifications Framework, May, 2007.

КРИВОНОС Ю.С.

МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО ТА СТУДЕНТСЬКИЙ КОЛЕКТИВ ЯК ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО ГАРМОНІЙНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Взаємодія особистості та колективу в умовах дотримання прав і свобод людини набувають особливої значущості. Спираючись на глибинні філософські концепції людини і досвід світової педагогічної думки, сучасна педагогічна наука шукає нові шляхи вирішення проблеми формування особистості студента шляхом взаємодії колективу та особистості. Під час навчання у ВНЗ відбувається становлення особистості студента, тобто його ціннісних орієнтацій, мотивів і потреб, відбувається “професіоналізація” психологічних процесів, зростає потреба в самовдосконаленні. Психічний і соціальний розвиток особистості студента є діалектичним процесом виникнення і роз’язання суперечностей переходу зовнішнього у внутрішнє, саморуку, активної роботи над собою [14, с. 352].

Мета статті – розглянути особливості впливу музичного мистецтва на колектив студентів у процесі соціально-психологічного формування особистості студента.

Як зазначав видатний педагог В. Сухомлинський, “людина – істота суспільна і саме завдяки суспільству в людині формуються її людські риси”, тобто відбувається соціалізація особистості [15]. Кожна людина прагне до самоствердження в колективі, проте процес включення особистості в систему колективних відносин складний, неоднозначний і глибоко індивідуальний. Людина, потрапляючи в оточення інших людей, доволі часто може великою мірою змінювати власну поведінку в процесі спілкування. Видатний російський медик-психіатр, невропатолог, фізіолог, психолог, академік В. Бехтерев виокремив три можливих напрями розвитку особистості в колективі:

1. Колектив буде посилювати особистість і збільшувати її можливості.
2. Особистість залишиться байдужою до колективу.
3. Колектив може уповільнювати соціально-психологічний розвиток особистості [1, с. 333].

Входження особистості в колектив суттєво залежить від її індивідуального соціального досвіду, який визначає характер суджень, систему ціннісних орієнтацій, лінію поведінки. Цей досвід може відповідати, а може й не відповідати судженням, цінностям і традиціям поведінки, які склалися в колективі. Беручи за основу визначення А. Макаренка, колектив можна розглядати як стійке